

Hallintovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta

Ympäristövaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta (HE 103/2024 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava ympäristövaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Jussi Kauppila, ympäristöministeriö
- johtava juristi Marko Nurmikolu, Suomen Kuntaliitto

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- Helsingin kaupunki
- Kuopion kaupunki
- Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue
- Pohjanmaan hyvinvointialue
- Suomen Yrittäjät ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Jätelakiin (646/2011) ehdotetuilla muutoksilla rajataan kunnan vastuuta yhdyskuntajätehuollossa siten, että kunta vastaa jatkossa pääasiassa kotitaloudessa ja vapaa-ajan asunnossa syntyvän jätteen jätehuollosta. Esityksen tavoitteena on tarkentaa ja selkeyttää kunnan ja jätteen haltijan välistä vastuunjakoa erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon toimipaikoissa ja laitosasumisessa syntyvän yhdyskuntajätteen jätehuollon järjestämisessä. Lisäksi tavoitteena on parantaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajien ja laitosasumista järjestävien yksiköiden mahdollisuuksia järjestää omien jätteidensä jätehuolto yhtenä kokonaisuutena. Rajaamalla kunnan vastuuta voidaan samalla avata yhdyskuntajätehuoltoa nykyistä enemmän jäteyritysten väliselle kilpailulle.

Valiokunnan lausunto HaVL 17/2024 vp

Sosiaali- ja terveydenhuollon toimipaikoissa syntyvän jätteen jätehuollon järjestämisvelvollisuus jakautuu voimassa olevan jätelain mukaan kunnan (asumisessa syntyvä jäte) ja jätteen haltijan (muu kuin asumisessa syntyvä jäte) välillä. Hallintovaliokunnan saaman selvityksen mukaan epäselvyys kunnan ja jätteen haltijan välisestä vastuunjaosta koskee etenkin niitä yksityisten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajien toimipaikkoja, joihin sisältyy asumista ja syntyy asumisen jätettä. Esityksessä ehdotetaan, että kunnan järjestämisvastuusta rajataan pois sosiaali- ja terveydenhuoltoalan yritysten ja hyvinvointialueiden toimipaikoissa syntyvän jätteen jätehuolto riippumatta siitä, mikä on asumisen ja siihen liitettyjen erilaisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen keskinäinen painoarvo toimipaikan palvelukokonaisuudessa. Myös vankilat, puolustusvoimien varuskuntien asuinkasarmit ja muu vastaava laitosasuminen rajataan kuntavastuun ulkopuolelle. Hallituksen esityksestä ilmenee, että kunnan vastuulta pois siirtyvän jätteen määrä on arviolta noin prosentti yhdyskuntajätteestä (29 000 tonnia vuodessa).

Hallintovaliokunnan asiantuntijalausunnoissa on esitetty poikkeavia näkemyksiä ehdotetusta vastuunrajauksesta. Osa lausunnonantajista katsoo, että esitetty kunnan jätehuoltovastuun rajausta ei selkeytä oikeustilaa ja että asumisen jätehuolto tulee säilyttää kokonaisuudessaan kunnalla. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että esityksen kokonaisvaikutuksia kunnille on vaikea arvioida, koska jätelakia ollaan uudistamassa vaihteittain. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ehdotuksen oikeustilaa selkeyttävä vaikutus vaihtelee alueittain, mutta ehdotus yleisesti ottaen kuitenkin selkeyttää nykyistä vastuunjakoa erityisesti sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluja tarjoavien toimipaikkojen osalta. Samalla näissä paikoissa pystytään paremmin hallitsemaan jätehuollon kokonaisuutta, seuraamaan jätteiden määrää ja jätteisiin liittyvä raportointi helpottuu.

Lisäksi valiokunnan saamassa selvityksessä todetaan ehdotuksen olevan ongelmallinen kunnan asukkaiden yhdenvertaisuuden kannalta, koska jatkossa osa asukkaista on kunnan järjestämän julkisen jätehuollon piirissä ja osa markkinaehtoisesti järjestetyn jätehuollon piirissä. Ehdotettu muutos ei näin ollen takaisi kaikille asukkaille samanlaisia oikeuksia jätehuoltopalveluihin, vaan nämä oikeudet riippuisivat jatkossa asumisjärjestelyistä. Hallintovaliokunta toteaa, että kyseessä on ympäristöoikeuteen kiinnittyvä välttämättömyyspalvelu ja ehdotetussa muutoksessa jätehuollon järjestäminen toteutuu joka tapauksessa joko kunnan tai jätteen haltijan järjestämänä.

Kunnan jätehuoltovastuuta koskevaa vastuunrajausta sovelletaan ehdotuksen mukaan vuoden 2026 alusta alkaen. Jätteen haltija voi kuitenkin irtisanoa kunnan jätehuollon kuusi kuukautta ennen jätehuollon järjestämisen aloittamista niillä toimipaikoilla, jotka ovat vuoden 2026 alusta siirtymässä pois kunnan jätehuollosta. Tämä on sama ajankohta, jolloin voimassa olevan jätelain 32 a §:n mukaan hyvinvointialueen on viimeistään otettava vastuu hyvinvointialueuudistuksessa kunnalta siirtyneen hallinto- ja palvelutoiminnassa syntyvän yhdyskuntajätteen jätehuollosta. Voimassa olevassa säännöksessä on myös sisällytetty mahdollisuus ennakolliseen kuuden kuukauden irtisanomiseen. Saadun selvityksen mukaan osa sosiaali- ja terveydenhuoltoalan toimijoista tulee käyttämään siirtymäsäännökseen sisällytettyä irtisanomismahdollisuutta lain voimaantultua. Irtisanomisten käsittelystä aiheutuu kunnalle jonkin verran sellaista hallinnollista taakkaa, jota ei aiheudu vastuun siirtyessä suoraan lain perusteella. Hallintovaliokunta pitää kuitenkin perusteltuna ehdotetun siirtymäsääntelyn yhdenmukaisuutta jätelain 32 a §:n hyvinvointialueuudistusta koskevan siirtymäsääntelyn kanssa.

Valiokunnan lausunto HaVL 17/2024 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Hallintovaliokunta esittää,

että ympäristövaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 18.10.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Mauri Peltokangas ps

jäsen Alviina Alametsä vihr

jäsen Juha Hänninen kok

jäsen Christoffer Ingo r

jäsen Anna Kontula vas

jäsen Rami Lehtinen ps

jäsen Saku Nikkanen sd

jäsen Eemeli Peltonen sd

jäsen Hanna Räsänen kesk

jäsen Paula Werning sd

jäsen Joakim Vigelius ps

jäsen Ben Zyskowitz kok

varajäsen Mika Riipi kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

istuntoasiainneuvos Sanna Helopuro

Valiokunnan lausunto HaVL 17/2024 vp
Eriävä mielipide

Eriävä mielipide

Perustelut

Pääministeri Orpon hallitus on antanut eduskunnalle esityksen laiksi jätelain muuttamisesta. Hallituksen pyrkimyksenä on hallituskauden aikana tuoda myös uusi, nykyisen jätelain korvaava esitys kiertotalouslaiksi eduskuntaan. Pidämme lähtökohtaisesti ongelmallisena ja huonosti harkittuna sitä, että hallitus on jälleen pilkkomassa yhden lakiesityksen osalta muutokset useampaan esitykseen. Tämän kaltainen esitysten pilkkominen vaikeuttaa paitsi muutosten kokonaisvaikutusten arviointia, myös hankaloittaa kuntien ja kunnallisten jäteyhtiöiden toimintaa. Riskinä on, että jätehuollon kokonaisuus ei pysy toimijoille selkeänä. Hallintovaliokunnan saamissa asiantuntijalausunnoissa on tuotu esiin, että kuntien vastuuta jätehuollossa on muutettu toistuvasti viime vuosina, ja tämä vaikeuttaa jätehuollon kehittämistä. Me allekirjoittaneet yhdymme esitettyyn kritiikkiin, ja vaadimme jätehuollon pitkäjänteistä kehittämistä.

Hallituksen esityksessä kunnan vastuu asumisen jätteistä rajataan pääosin kotitalouksissa ja vapaa-ajan asumisessa syntyvään yhdyskuntajätteeseen. Lisäksi säädetään akkujen ja paristojen markkinavalvontaviranomaisesta. Muutoksen seurauksena kunnat eivät enää jatkossa vastaisi asumista ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita tarjoavien toimipaikkojen sekä laitosasumisen yhdyskuntajätteiden jätehuollosta. Tämä johtaa siihen, että kunnan vastuu jätehuollosta pienenee.

Hallituksen esityksestä saa käsityksen, että hallitus ei näe ajamaansa muutosta merkitykseltään kovinkaan suureksi. Nyt käsillä oleva jätelain muutos on kuitenkin nähtävä osana sitä muutosten kokonaisuutta, joka jätelakiin on jo tehty viime vuosina ja on tekeillä nykyisen hallituksen toimesta tulevana vuosina. Hallintovaliokunnan asiantuntijalausunnoissa etenkin kuntakentän edustajat ovat tuoneet esiin, että jätehuollon pitkäjänteinen kehittäminen vaarantuu jatkuvien lakimuutosten myötä. Kuntakentällä nähdään, että muutokset vaikeuttavat kunnallisen jätehuollon tavoitetta järjestää laadukkaita ja tarkoituksenmukaiset palvelut kiertotaloustavoitteet huomioiden, mikä herättää huolta.

Emme kannata hallituksen esityksen muutoksia, joilla rajataan kuntien jätehuollon järjestämistä vastuuta. Katsomme, että asumisen jätehuoltovastuisiin esitettävät muutokset ovat esityksessä myös heikosti perusteltuja. Asumisen jätehuollon järjestämisen olisi järkevintä säilyä nykyisen laajuisena kokonaisuutena kunnan jätehuoltovastuulla. Kunnat ovat vastanneet jätehuoltolain voimaantulosta lähtien asumisen jätehuollon järjestämisestä osana kuntalaisten lakisääteistä palvelua. Kunnan tulee järjestää palvelunsa, kuten myös asumisen jätehuolto, mahdollisimman yhdenvertaisesti kaikille kunnan asukkaille. Hallituksen lakimuutoksen seurauksena osa kunnan asukkaista rajattaisiin asuinpaikan perusteella kunnallisen jätehuollon palveluiden ulkopuolelle. Kunnan asukkaat eivät siten jatkossa ole samanlaisessa asemassa jätehuollon järjestämisen kannalta, vaan eriytyvät toisistaan.

Hallitus perustelee esitystään sillä, että lakimuutos selkiyttää nykyistä lainsäädäntöämme. Kuitenkin moni kuntakentän lausunnonantaja on tuonut esiin, että nykysisältöisen lain soveltamiseen kunnissa ei ole noussut esiin sosiaali- ja terveydenhuollon osalta tulkintaepäselvyyksiä. On

Valiokunnan lausunto HaVL 17/2024 vp
Eriävä mielipide

siten epäselvää, mikä on se ongelma, johon hallituksen esityksellä pyritään vastaamaan, jos jätelakia on pidetty selkeänä. Sen sijaan nyt esitettävät muutokset voivat hallituksen esityksen omienkin perustelujen mukaan johtaa uusiin tulkintaepäselvyyksiin, kun ehdotus vain siirtää nykyistä vastuunjaon rajaa mutta ei vähennä siihen liittyvää tulkinnanvaraisuutta. Myös useat esityksestä lausunnon antaneet tahot ovat arvioineet, ettei lakimuutos selkiytä vastuunjakoja yksityisten ja julkisten toimijoiden välillä vaan pikemminkin aiheuttaa uusia tulkintaerimielisyyksiä. Tästä johdun allekirjoittaneet eivät voi esitystä osaltaan tukea.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme

että lakiehdotus hylätään.

Helsingissä 18.10.2024

Eemeli Peltonen sd
Saku Nikkanen sd
Paula Werning sd